

AMASYA KIZLAR SARAYI BÜYÜK HAMAMI VE KORUMAYA YÖNELİK ÖNERİLER THE GREAT BATH OF AMASYA KIZLAR SARAYI AND RECOMMENDATIONS FOR ITS PRESERVATION

Doğan KOŞAN
Hitit Üniversitesi
İskilip Meslek Yüksekokulu
Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü
dogankosan@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-1506-7246

ÖZ

Geliş Tarihi:

16.04.2024

Kabul Tarihi:

27.06.2024

Yayın Tarihi:

29.09.2024

Anahtar Kelimeler

Hamam, Saray, Özel Plan, Amasya, Koruma

Keywords

Bath, Palace, Special Plan, Amasya, Conservation

Amasya Kızlar Sarayı, antik dönemden itibaren kralların, sultanların, şehzadelerin yönetim merkezi, aynı zamanda ikametgahı olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde Kral Sarayı, Enderun Sarayı, İç Saray, Aşağı Saray, İsfendiyar Sarayı gibi farklı isimleriyle anılmıştır. Günümüzde Kızlar Sarayı olarak bilinen saraydan geriye iki hamam (Küçük Hamam-Büyük Hamam) yapısı ayakta kalabilmiştir. Büyük Hamam, özgün yapısını iyi korumuş şekilde günümüze ulaşmıştır. Hamamla ilgili herhangi bir kitâbe bulunmadığından, inşa tarihi ve bânisi belli değildir. Bu çalışmada Kızlar Sarayı "Büyük Hamam" yapısının ayrıntılı analizi yapılmıştır. Osmanlı ve Selçuklu hamamları ile karşılaştırılarak korumaya yönelik öneriler sıralanmıştır. Büyük Hamam soğukluk (soyunmalık), ılıkılık, sıcaklık, külhan ve su deposu bölümlerinden oluşmaktadır. Hamamın beden duvarları kaba yonu taş, moloz taş ve tuğla kullanılarak inşa edilmiştir. Kubbe, kemer, pencere, kapı gibi geçişlerde ağırlıklı olarak tuğla görülmektedir. Saray, kale, kervansaray, zaviye ve köşk gibi yapıların yanında veya bitişiğinde inşa edilmiş hamamlar, özel hamam olarak sınıflandırılmıştır. Kızlar Sarayı Büyük Hamam "Soğukluk, Sıcaklık ve Halvet Eş Odalı Tip" sınıflandırmasının içerisinde değerlendirilebilir. Hali hazırda atıl vaziyette bulunan hamam, Kızlar Sarayı mevkiindeki yoğun bir ziyaretçi hareketinden dolayı mevcut işlevine uygun olarak hamam müzesine dönüştürülebilir.

ABSTRACT

Amasya Kızlar Palace has been the administrative center and also the residence of kings, sultans and princes since ancient times. Throughout history, it has been known by different names such as King's Palace, Enderun Palace, Inner Palace, Lower Palace, İsfendiyar Palace. Two bath structures (Little Bath and Great Bath) survived from the palace, which is now known as the Kızlar Palace. The Great Bath has survived to the present day with its original structural elements well preserved. As there is no inscription about the bath, its construction date and owner are unknown. In this study, a detailed analysis of the "Great Bath" structure of the Kızlar Palace was performed. Comparison with the Ottoman and Seljuk baths, suggestions were listed. Great Bath consists of cold room (dressing room), warm room, hot room, furnace and water tank sections. The main walls of the bath were built using roughcut stone, rubble stone and brick. When passing through openings such as domes, arches, windows and doors, bricks are predominantly seen. Baths built next to or adjacent to structures such as palaces, castles, caravanserais, lodges and mansions are classified as private baths. The Great Bath of the Kızlar Palace can be considered in the "Cold Room, Warm Room and Private Room Type" classification. The bath, which is currently idle, can be converted into a bath museum in the most appropriate way for its current function, due to the intense visitor movement in the Kızlar Palace

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1469055>

Atf/Cite as: Koşan, D. (2024). Amasya Kızlar Sarayı Büyük hamamı ve korumaya yönelik öneriler. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(3), 1219-1234.

Giriş

Kızlar Sarayı “Büyük Hamam” Amasya Merkez ilçe Hatuniye Mahallesi Kızlar Sarayı mevkide yer almaktadır. Saray, Haşena Kalesi ile Yeşilirmak arasında, kalenin güney eteklerine konumlanmaktadır. Hamam ise özel hamam olup surların doğuda sarp kayalarla bulunduğu noktada, sur duvarı üzerindedir.

Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan hamamlar, sosyo-ekonomik gelişmelere paralel hem sayısı hem de çeşitliliği artmıştır. Selçuklu ve Osmanlı döneminde saray, kale, kervansaray, köşk, konak gibi yapılara bitişik ya da onlarla ilişkili, sınırlı sayıda kişilerin kullanımı için özel hamamlar yapılmıştır. Özel hamamlar; biçimleri ve boyutları kullanıcılarına göre tasarlanmış, çoğu zaman da küçük ölçekteki hamamlardır. Bu hamamlar bazen genel hamam şemasına benzerlik gösterse de, çoğu zaman da soğukluk, tuvalet, halvet gibi mekânlarının bulunmadığı, ev hamamları gibi birkaç hacimden oluştuğu görülmektedir (Önge, 1995, s. 11; Ertuğrul, 2015, s. 458). Bu çalışmada özel hamam planı ile Kızlar Sarayı Büyük Hamam üzerine araştırma, tespitler yapılmıştır.

Kızlar Sarayı ilgili kapsamlı bilgilere kazı raporları, gezginlerin notları, tahrir defterleri gibi kaynaklardan ulaşılmıştır. Son yıllarda yapılan kazı çalışmalarında Kızlar Sarayı içerisinde Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemine tarihlenen yapı kalıntıları ve sarayla ilgili yeni bilgiler ortaya çıkarılmıştır (Gürbüz, 1993, s. 45; Tuzcu, 2013; Naza-Dönmez, 2011, 2012, 2013, 2014, 2019, 2020, 2021). Hüseyin Hüsameddin’in (2022a, 2022b, 2022c) “Amasya Tarihi” isimli kitabı ile Ferruh Toruk’un (2005) Vakıflar Dergisi’nde yayınlanan “Amasya Kentinin Fiziksel Oluşum Sürecinde Saray Olgusu” isimli makalesi Kızlar Sarayı’nın fiziksel tasviri ile tarihsel süreç içerisindeki kullanımı üzerine yazılmış önemli kaynaklardır. Osmanlı dönemi tahrir defterlerinden yola çıkarak Haşena Kalesi ve Kızlar Sarayı görevliler ve kullanıcılar ile ilgili bilgilere ulaşılmıştır (Gürbüz, 1993, s. 45). Ayrıca Antik dönemden beri seyyahların Amasya’daki ilk duraklarından birisi olan saray ve içerisindeki yapılarla ilgili notlarda önemli kaynaklardır (Tuzcu, 2013).

“Büyük Hamam” ile ilgili yapılan çalışmalar; Gediz Uruk’ın (1994). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü “Amasya’nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirmesi” yayımlanmamış doktora tezi ile Uruk’ın (1995) “9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongre” kitabında yayınlanan “Amasya’da İki Saray Hamamı” isimli çalışmasıdır. Bu iki çalışma hamamın tasvirinin yanında, onarım öncesi durumunu göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca S. M. Topçu’nun (2018) “Amasya’da Türk Devri Hamamları” kitabında Kızlar Sarayı büyük ve küçük hamam yapılarına yer verilmiştir.

Mevcut araştırmalardan farklı olarak bu çalışmada Kızlar Sarayı Büyük Hamam’ı ile ilgili güncel kazı raporları, arşiv belgeleri, gezgin notlarından yola çıkarak yeni bilgilere ulaşılmıştır. Hamamın plan, malzeme, teknik ve süsleme bakımından detaylı olarak analizi yapılmıştır. Osmanlı ve Selçuklu saray ve umumi hamam örnekleri ile mimari özellikleri bakımından karşılaştırılmıştır. Böylece hamamın ayakta kalan mimarisinin tarihlendirilmesi yapılmış ve saray hamamları ile olan benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Büyük Hamam, özgün durumunu koruyabilmiş sınırlı sayıdaki saray hamamlarından birisidir. Hamamın da içerisinde bulunduğu Kızlar Sarayı, Amasya’da turistlerin uğrak noktalarından birisidir. 2015 yılında “Amasya Haşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları” adı ile UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi’ne alınmıştır. Kızlar Sarayı içerisinde ayakta kalabilen ve sarayın tarihine ışık tutan hamamın tarihsel ve sanatsal değerini ortaya koyarak, bütünlüğünün korunması ve yaşatılması amacıyla korumaya yönelik önerilere yer verilmiştir. Hamamın özgün durumunun zarar görmeden korunması ve bunun için yapılması gereken müdahaleler ile yeniden işlevlendirilmesini sağlamak üzerine görüşler belirtilmiştir.

Kızlar Sarayı

Haşena Kalesi’nin bulunduğu iki tepe arasındaki dar ve dik geçidi engellemek, yapılan saldırıları hafifletmek, daha iyi savunabilmek için kalenin bulunduğu tepenin eteklerine ikinci bir duvar inşa edilmiştir (Şekil 1). Bu korunaklı duvar üzerindeki yüksek platform içerisinde Kızlar Sarayı kuruludur. Sarayın kuzeyinde kaya mezarları ve Haşena Kalesi’nin sarp kayalıkları, güneyinde ise batıdan doğuya doğru asimetrik olarak uzanan yüksek hisar duvarları bulunmaktadır. Duvarlar arazi şekline uygun girintili çıkıntılıdır (Şekil 2). Yüksek duvarlar eğimin nispeten az olduğu 5000 metrekarelik alan oluşturmuştur. Bu alan halk arasında Kızlar Sarayı olarak bilinmektedir (Hüseyin Hüsameddin, 2022a, s. 91).

Amasya Haşena Dağı ve Kızlar Sarayı, tanık olduğu tarihi yansıtan zengin bir mimari dokuya sahiptir. Demir Çağı’nın izleri, Helenistik Dönemin Pontos Krallığı’nın başkenti, Selçukluların kalesi, Osmanlı Dönemi’nin idari

ve askeri merkezi Harşena Dağı; kültürel sürekliliğini içinde bulunduğu dar vadiye olan hâkim konumu ile sürdürmüştür (Gürbüz, 1993, s. 43-44; Dönmez, 2014, s. 39,43).

Tarih kayıtlarında Kızlar Sarayı'nın bulunduğu alandan ilk defa bahseden Amasyalı Antik dönem tarihçi ve coğrafyacı Strabon'dur (M.Ö. 64-M.S. 21). Bu alan içerisinde kralların mezarları ve saraylarının olduğunu yer olarak tanımlamıştır (Tuzcu, 2013: s. 13). Hüseyin Hüsameddin "Amasya Tarihi" kitabında bu iç kaleyi kimin inşa ettiği ile ilgili "Charles Texier"den alıntı yaparak "Pontus" hükümdarlarından Üçüncü Mihridad'ın M.Ö. iki buçuk asır evvel yaptırıldığını Roma generallerinden "Pompeyus" milattan yarım asır önce işgal ettiği ve Roma Hükümeti tarafından tamir ettirildiğini yazmaktadır (Hüseyin Hüsameddin, 2022a, 92). Şehre gelen birçok gezgin notlarından yola çıkarak (özellikle 18. ve 19. yüzyıl) sarayın ilk kuruluşunun Pontus Krallığı döneminde yapıldığı düşüncesi yaygındır (Toruk, 2005; Tuzcu, 2013, s.432, 531,532).

Kızlar Sarayı'nın da içerisinde bulunduğu Harşena Kalesi, Danişmendliler tarafından fethedilince Türk dönemi başlamıştır. Selçuklu Sultanı 1. Mesud iç kaleyi tamir ettirmiş, cami, medrese, hamam yaptırmış ve buradaki sarayda ikamet etmiştir. Osmanlı devrinde saray; şehzadeler, hâunlar ve sultanlara yüz elli sene kadar makam olmuştur (Hüseyin Hüsameddin, 2022a, 92, 112). Kızlar Sarayı, 1582'de boşaltıldığında, şehrin uğrayacağı ani saldırıya karşı koymak, ön savunmayı yapmak için bir serdar ve emrindeki yeniçerilere kışlalık etmiştir. Ayrıca mütesellim, müftü, kadı, yeniçeri ağası da burada ikamet etmiştir (Sestini,1797, 46). Kızlar Sarayı'nın içerisinde bulunduğu Harşena Kalesi'nin artık sınır boyunda yer almaması ve sefer hizmetinde bulunmamasından dolayı askerler 1657 tarihli bir emirle Sinop Kalesi'ne gönderilmişlerdir. 1832 yılında Haşena Kalesi'nde bulunan top ve diğer savaş malzemesi tamamen kaldırılmıştır. Bu gelişmelerden sonra eski önemini kaybeden kale bakımsız kalmıştır (Gürbüz, 1993, s. 45).

Hüseyin Hüsameddin (2022a, 92) 20. yüzyılın başında Kızlar Sarayı kalıntılarında yola çıkarak verdiği bilgilere göre; "sarayın iki kapısı, iç ve dış bahçesi, iki hamamı ve mutfuğudur. Bunlar genel olarak toprak altında kalıp iç kısmı yüksek havadar bir tepededir. Dışarısında duvarı ve kapısı duruyor". Ayrıca Hüsameddin, sarayın içerisinde yıllarca ikamet eden ve görev yapan kişilere ve tarihlere yer vermiştir. Çelebi Sultân Mehmed Hân'ın kızı Selçuk Hâtun (Miladi 1411) Saray muhafızı Şâh Hübân Çelebi (Miladi 1643) gibi birçok görevli uzun yıllar sarayda ikamet etmiştir (Hüseyin Hüsameddin, 2022c, s 280, 361, Hüseyin Hüsameddin, 2022b, s. 293). Yaklaşık 250 yıl önce işlevsiz kalan kaleden geriye bugün, bazı duvar parçalarından ve sur temellerinden başka bir şey kalmamıştır. Büyük hamam, beden duvarları ve üst örtüsüyle birlikte ayakta kalabilen tek yapıdır.

Büyük Hamam

Kızlar Sarayı "Büyük Hamam" soğukluk (soyunmalık), ılıkılık, sıcaklık, külhan ve su deposu bölümlerinden oluşmaktadır (Şekil 32). Odunluk, tuvalet ve usturalık bölümleri tespit edilememiştir. Hamamın beden duvarları kaba yonu taş, moloz taş ve tuğla kullanılarak yapılmıştır. Kubbe, kemer, pencere, kapı gibi geçişlerde ağırlıklı olarak tuğla görülmektedir. Soğukluk zeminindeki döşeme ile batı cephesindeki beden duvarında devşirme malzeme bulunmaktadır (Şekil 8). Bağlayıcı olarak horasan harcı ve kireç kullanılmıştır. Soğukluk, ılıkılık ve sıcaklık kubbeleri içten horasan harcı, üstten çimento sıvalıdır. Yapı içten sıvalı, dıştan sıvasızdır.

Hamam, Kızlar Sarayı kafeteryasının (2022 yılında yandı) kuzey doğu köşesinde, surların doğuda sarp kayalarla bulunduğu noktada, sur duvarı üzerinde konumlanmaktadır. Kuzey ve batı cephe duvarları kayalar üzerine, doğu ve güney cepheleri ise sur duvarları üzerine oturmaktadır (Şekil 3-6). Güney cephesinin bir kısmı (doğu tarafı) kale duvarları ile birleşiktir Yapıya giriş güney cepheden dar bir kapıdan sağlanmaktadır. Giriş kapısının üst açıklığı bozulmuş olsa da mevcut izler, burada kapı lentosu ve üzerinde kemerli bir pencere olduğunu göstermektedir (Şekil 3,11, 34). Giriş sahanlığı zeminden taş basamaklarla yükseltilmiştir. Fakat basamakların düzeni bozulmuştur. Sahanlığın büyük bölümü tahrip olmakla birlikte tuğla kaplamalar mevcuttur (Şekil 4).

Doğu cephesini oluşturan duvarlar kale duvarlarının uzantısı şeklinde büyük bir kayanın üzerine oturmaktadır. Bu yüzden cephe duvarı düzensizdir (Şekil 5). Kuzey cephesi, arazinin dik yamacına yaslanmış olup tamamen sağırdır (Şekil 6). Batı cephesi diğer cephelere göre nispeten kullanışlı arazi içerisinde. Cephenin soğukluk duvarının bir kısmı yıkıktır. Günümüzde metal çerçeveli tel örgü ve camla (muhtes) kapatılmıştır (Şekil 7). Batı cephesinin kuzey cephe ile birleştiği bölüm (cephenin yarısı) doğruya doğru girintilidir. Burada külhan bölümünün ocağı bulunmaktadır (Şekil 9, 10, 34).

Hamamın güneydeki giriş kapısı soğukluğa açılmaktadır. Soğukluk (soyunmalık) kare planlı, üstü kubbeyle örtülüdür (Şekil 11, 12, 14, 28). Kubbeye geçiş Türk üçgenleri ile sağlanmaktadır. Soğukluk odasında, dört duvarına ilave olarak içten dört köşeden ayaklar kemerlerle birbirine bağlanmış, Türk üçgenleri ile kubbeye geçiş sağlanmıştır. Mekanın zemini ise taş kaplanmıştır. Taşların cins ve boyut birbirinden farklı ve düzensizdir (Şekil 13). Soğukluk kubbesinin oturduğu kasnak üç sıra taş duvar ile yükseltilmiştir. Böylece ılık ve sıcaklık kubbesine göre daha yukarıdadır (Şekil 35).

Soğukluğun doğu duvarının ortasındaki, sivri kemerli dar bir kapıdan ılıklığa geçilmektedir. Ilıklık, kare planlı, üstü kubbeyle örtülüdür. Köşelerden üçgenlerle kubbeye geçiş sağlanmaktadır. Duvarlar horasan harcı ile sıvalıdır. Zeminin bir kısmı temperli cam blok, kalan büyük bir kısmı ise mermer karolarla döşenmiştir. Ilıklık doğu ve güney beden duvarları üzerinde, cehennemlikteki dumanın bacalara aktarıldığı kanallar bulunmaktadır. Fakat ılık beden duvarları üzerinde su boruları ve kurna yoktur (Şekil 15, 17).

Ilıklık mekânının kuzey duvarının batı köşesinden, yuvarlak kemerli dar bir kapıdan sıcaklık mekânına girilmektedir. Ilıklık-soğukluk arasındaki kapıda olduğu gibi duvara menteşe olukları açılmıştır (Şekil 16). Sıcaklık mekânı kare planlı, üzeri kubbe ile örtülüdür. Kasnakta sivri kemerli nişler bulunmaktadır (Şekil 18,19). Bu nişlerin içeriyi aydınlatmak maksadı ile açılmış kandil nişi olması muhtemeldir. Kubbeye geçişler ılık mekânındaki benzer şekilde üçgenlerle sağlanmıştır (Şekil 17,19, 20). Duvarlar horasan harcı ile sıvalıdır. Zemin ise temperli cam blok (muhtes) döşelidir. Sıcaklık batı, kuzey ve doğu beden duvarları üzerinde zeminden bir metre yükseklikte sıcak suyun geçişini sağlayan künk bulunmaktadır (Şekil 19, 21). Bu künkler sıcaklık doğu duvarında sonlanmaktadır. Sıcaklığın batı ve doğu duvarında yıkanma yeri için niş açıklığı vardır. Ilıklıkta olduğu gibi sıcaklıkta da özgün kurna ya da kurna aynası mevcut değildir.

Sıcaklığın batı beden duvarlarına bitişik, üzeri tonoz örtülü dikdörtgen planlı su deposu yer almaktadır. İki mekân arasında yuvarlak kemerli pencere açıklığı vardır. Su deposunun içerisinde bakır kazanın oturduğu belli olan yuvarlak bir mazgal bulunmaktadır (Şekil 22). Mazgalın önünde duman bacası, altında ise cehennemlik kanallarına sıcak dumanın geçişini sağlayan kare planlı, üstü kemerli bir açıklık vardır. Su deposunun kuzey duvarı ile tonozun birleştiği yerde hamama soğuk suyun giriş yaptığı kanal yer almaktadır. Bu kanalın hamamın kuzeyindeki sarp kayalıkların arasındaki geldiği anlaşılmaktadır. Kanalın dışarıdan bağlantısı tespit edilememiştir.

Hamamın kubbeleri yarım daire biçimindedir. Kubbeye geçişler üçgenlerle sağlanmıştır. Üçgenler sade ve işlemsizdir. Soğukluk, sıcaklık, ılık mekânları kubbe içlerinde dörder adet bulunan fil gözleri (muhtes) ile aydınlatılmaktadır (Şekil 14, 17, 20). Ilıklık doğu beden duvarı ile sıcaklık doğu ve güney beden duvarlarının üzerinde, dumanın çıkışını sağlayan delikler mevcuttur. Fakat bacalar bulunmaz.

Hamamın, güney cephesinin tabanına bitişik 3.5 metre daha aşağıda bulunan mekan dikdörtgen planlı beşik tonozla örtülüdür. Kuzey tarafında dikdörtgen ışıklığı vardır. Su deposu olarak kullanıldığı düşünülebilir (Şekil 3). Fakat hamamla ilişkili bir mekân değildir.

Hamamda cephe üzerinde süsleme yer almaz. İç mekânda kubbeye geçişleri sağlayan üçgenlerde sıra ile silmeler ve taşirmalar yapılmıştır (Şekil 28). İç duvarlar sıvalı (muhtes) olduğu için yeterli inceleme yapılamamıştır. Raspa (söküm) uygulamaları sonrasında daha detaylı inceleme yapılabilir. Saray hamamı olduğu düşünüldüğünde süslü olması beklenebilir. Fakat günümüze gelene kadar geçirdiği onarımlarla sade bir görünüm kazanmıştır.

Karşılaştırma ve Tarihlendirme

Hamamla ilgili herhangi bir kitabe bulunmadığından inşa tarihi ve banisi belli değildir. Kazı raporlarındaki bulgulardan yola çıkarak, Eratnalılar devrinde varlığı bilinen saray kompleksinin bir parçası olduğu iddia edilmiştir. Fakat eldeki bilgiler yetersizdir. Hamamın üst kısmında Amasya Kalesi eteklerinde yer alan bazı su kanallarının mevcut izlerinin hamam yakınında son bulmasından dolayı, bu hamamın temellerinin Helenistik Çağa kadar uzamış olma olasılığını üzerinde durulmuştur (Yüce & Doğanbaş, 2001, s. 225). Hamamın ihtiyacı olan soğuk su, sıcak su deposuna sarp kayaların içerisindeki yollardan gelmektedir. Bu yolun Antik dönemden itibaren kale içerisindeki sarnıç ve su deposu ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

Büyük Hamam malzeme özellikleri açısından karşılaştırıldığında, Selçuklu ve Osmanlı hamamlarının inşasında kullanılan malzeme-teknik büyük oranda benzerdir. Hamamların beden duvarlarda kaba yonu ya da moloz taş kullanılmıştır. Kubbe, tonoz, kemer gibi açıklıkları geçerken tuğla kullanımı yaygındır. Selçuklu hamamlarında iç mekânda ve kubbelerde düzgün kesme taş kullanılan örnekler de bulunmaktadır (Önge, 1995, s. 43). Osmanlı

hamamlarında 14. yüzyılda moloz taş kullanılarak yığma sistem ile inşa edilen hamamlar, 15.ve 16. yüzyıllarda kesme taş ve tuğla malzemesi ile yapılmıştır (Asatekin, 1978). Büyük Hamam'ın iç mekân duvarları sıvalıdır. Bu yüzden malzeme detayları incelenememiştir. Cephelerdeki malzeme ve işçilik özelliklerinden yola çıkıldığında hamamın çok fazla onarım geçirdiği söylenebilir. Üç farklı dönemde yapılmış sıva ve derz dolgu katmanları vardır. Bu yüzden malzeme özelliklerinden detaylı bir karşılaştırma ve tarihlendirme yapılamamıştır.

Büyük Hamam'ın planı, Osmanlı ve Selçuklu genel hamam şemasına uymaz. Bu yüzden özel hamam olarak değerlendirilmektedir. Özel hamamlar; saray, kale, tekke, kervansaray, zaviye ve köşk gibi yapıların yanında veya içlerinde inşa edilmiştir. Ayrıca büyük konaklarda, âyan saraylarında, varlıklı kişilerin evlerinin yanında küçük ölçüde özel hamamlar da yapılmıştır (Eyice, 1950). Kızlar Sarayı "Büyük Hamam" yapısının da içerisinde bulunduğu bu hamam tipleri Semavi Eyice (1960, s. 114) tarafından "Soğukluk, sıcaklık ve halvet eş odalı tip" olarak sınıflandırmıştır. Küçük ölçülerdeki genel ve özel hamamlarda rastlanan bu tipte (Ilıklık-sıcaklık ve halvetin eş odalar) bütün mekânlar hemen hemen aynı büyüklükte, üstleri kubbelerle örtülü odalar halinde olup bunların her biri diğeriyle bağlantılıdır. Selçuklu döneminde yapılmış Karatay Han Hamamı (1240), Kayseri Sultan Han Hamamı (1232-36), Aksaray Ağzıkara Han Hamamı "Eş Odalı Tip" hamamların benzerleridir (Önge,1995, s. 76, 90, 213). 1230 yılında yapılmış Sultan Hanı Hamamı bu tipin oldukça benzer bir örneğidir. Dikdörtgen planlı dört küçük mekândan ibaret özel hamamdır (Eyice, 1950).

Osmanlı dönemine tarihlenen Amasya Hızır Paşa Hamamı (1466), Bursa Orhangazi Hamamı (1362), Gemlik Büyükkumla Köyü Hamamı, Bursa Yarhisar Orhangazi (1324-62) Hamamı (Kula Say, 2007, s. 61, 100), Manisa Gördes Çifte (1751) Hamamı (Uysal, 2019, s. 408), İznik İsa Bey Hamamı, İnönü Sadık Bey Hamamı, Bozöyük Kasım Paşa Hamamı, İzmit Yukarı Pazar Hamamı, İnegöl Sinan Bey Hamamı bu basit mimari planın temsilcileridir (Eyice, 1960, s. 114). Bu örnekler arasından Bursa Yarhisar Orhangazi Hamamı (1324), Kayseri Sultan Han Hamamı (123236), İznik İsmâil Bey Hamamı (tarihlendirilmesi (15,16,17. yüzyıl) konusunda farklı görüşler vardır) Kızlar Sarayı Büyük Hamam ile aynı planın uygulandığı örneklerdir (Kantarcıoğlu, 1991, s. 17). Tüm bu örnekler Büyük Hamam planının benzerlerinin geniş bir tarih aralığında uygulandığını göstermektedir.

Kızlar Sarayı Büyük Hamam Soğukluk (soyunmalık), sıcaklık ve ılık kubbeye geçiş üçgenleri; form, malzeme ve teknik olarak Eşrefoğlu Süleyman Bey (1297) Hamamı (Önge, 1995, s. 267), Bolu Gerede Eskiçağa Hamamı (1388), Selçuk Saadet Hatun Hamamı (14. yüzyıl), Göynük Seleyman Paşa Hamamı, (1331), Mudurnu Yıldırım Hamamı (14. yüzyıl), Manisa Çukur (1366) Hamamı (Erat, 1997, s. 185, 138, 268, 345), İstanbul Gedikpaşa Hamamı (1474), İstanbul Tahtakale Hamamı (1451-81), Bursa Reyhan Paşa Hamamı (1431) Osmancık Koca Mehmet Paşa Hamamı (1430) ile benzerlik göstermektedir (Kula Say, 2007, s.79, 138, 239, 243, 293, 326) Bu örnekler arasında Selçuk Saadet Hatun Hamamı (14. yüzyıl), Eskiçağa Hamamı (1388), Göynük Seleyman Paşa Hamamı (1331) üçgen geçişler arasındaki aydınlatma nişleri ile sıva taşımalar Kızlar Sarayı Büyük Hamam ile benzerliği oldukça fazladır. Fakat bu sıvaların sonraki dönem onarımlarında yapılmış olması muhtemeldir.

Hamamın özel hamam planı gösterdiği için plan özelliklerinden yol çıkılarak tarihlendirme yapılması güç olsa da, aralık bölümünün bulunmaması, eş dört odalı plan ve kubbeye geçiş gibi detaylardan hareketle yapı 14-15. yüzyıllar arasına tarihlendirilebilir (Topçu, 2018, s. 43). Hamamın tarihlendirilmesi adına diğer önemli husus, hamamda soğuk su tertibatının bulunmaması üzerinedir. Y. Önge'ye göre (1995, s. 95,96) 12. yüzyıl hamamlarında sıcaklık kurnalarında sadece sıcak su tesisatı vardır. 13. yüzyıldan itibaren hamamlara soğuk su tertibatı da kullanılmaya başlanmıştır. Benzer şekilde Büyük Hamam'da soğuk su tertibatının bulunmamasından yola çıkarak erken döneme tarihlendirmek olasıdır.

Değerlendirme ve Koruma Önerileri

Kızlar Sarayı Büyük Hamam tarihsel süreç içerisinde birçok onarım geçirmiş olsa da özgün durumunu büyük ölçüde korumuştur. Hamamın doğu ve güney cephesi manzaraya; kuzey ve batı cephesi de sarp kayalara bakmaktadır. Güney batı tarafında bulunan patika yol dışında hamama ulaşım bulunmaz. Bu yüzden günümüzde halen ulaşım zorluğu yaşanmaktadır. Patika yolun taş ya da ahşap basamaklar ile düzenlenmesi gerekmektedir.

Kızlar Sarayı Büyük Hamam'da, Amasya Müze Müdürlüğü tarafından 1999 yılında kazı ve temizlik çalışmaları başlatılmıştır. Kazı esnasında hamamın içerisine ve çevresine sonradan dolan toprak temizlenmiş, cehennemlik kanalları (alttan ısıtma sistemi) ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca hamamda 2006 yılında kısmi onarım yapılmıştır. Bu onarımlarda bir bölümü yıkık olan güney cephesi ile soğukluk, ılık ve sıcaklık kubbeleri bütünlenmiştir.

Duvarlarda tamiratlar yapılarak iç duvarlar sıvanmıştır. Sıcaklık zemini ile ve ılıklik zemininin bir kısmı temperli cam ile döşenmiştir.

Hamamın güneydeki giriş açıklığının özgün malzeme ve biçimi bozulmuştur. Kapının özgün dönemde üzeri lento ile geçilen tek kanatlı olduğu tahmin edilebilir. Kapının üzerinde, hem lentoya baskıyı hafifletmek hem de içeriye aydınlatmak için yuvarlak kemerli bir pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil 30). Göynük Süleyman Paşa Hamamı (1331), Konya Meram Hamamı (1424), Amasya Mustafa Bey Hamamı (1437) giriş kapı ve pencere açıklığı özgün dönemdeki durumu hakkında fikir vermektedir (Erat, 1997, s. 136; Topçu, 2018, s. 20). Güney cephesinin kapı açıklığı yakın dönemde (2006) tamir edilmiştir. Buradaki boşalan kısımlar taş dolgu ile doldurulsa da, özgün duvarlarla tam anlamıyla uyum sağlanamamıştır.

Hamamın soğukluğun (soyunmalık) yıkılan batı duvarında özgün herhangi bir kemer ya da açıklık izine rastlanmamıştır. Bu yüzden dıştan tamamen düz taş duvar ile kapalı olduğunu varsayabiliriz. İçten ise üstü kemer ile geçilmiş niş açıklığı bulunmaktadır. Soğukluğun içerisindeki duvara doğru girintili bu niş açıklıklarının sekilik (sedir) olarak kullanıldığı, hamamlardaki soyunmalık mekanının işlevinden yola çıkılarak söylenebilir (Şekil 7,11). Günümüzde bu sekiliğin izleri kemerlerin içerisindeki malzeme farkından anlaşılmaktadır.

Son onarımlarda (2006) yıkık olan kubbeler yeniden yapılmıştır. İçten horasan harcı, üstten çimento sıvalı olduğundan kubbelerde kullanılan malzeme incelenememiştir. Onarım öncesi (2006) fotoğraflardan kubbenin tuğladan yapıldığı, özgün sıvanın horasan harcı olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 26,27). Kubbelere üstten yapılan çimento sıvalar niteliksizdir. Özgün kaplama bilinmiyor olsa da kubbeli yapılarda en yaygın kullanılan altta çamur harcı, üstte kurşun kaplamadır. Gezgin Hans Dernschwam notlarında Kızlar Sarayı içerisindeki yapıların bir kısmının düz damlı bir kısmının da kurşun kaplı olduğundan bahsedilmektedir (Dernschwam,1992, s. 284 294).

Hamamın eski fotoğraflarından da anlaşılacağı üzere soğukluk, sıcaklık ve ılıklik kubbesi özgün değildir. ılıklik ve sıcaklık kubbelerinin fil gözleri ile aydınlatıldığı tahmin edilse de gözlerin sayısını bilinmemektedir (Şekil 27, 28). Onarımlarda eski fotoğraflardaki özgün ılıklik gözleri referans alınabilir (Şekil 31). Yine eski fotoğraflardan yola çıkarak ılıklik ve sıcaklık kubbelerinin eteklerinde üçer adet fil gözü görülmektedir. Bu kubbelerin ortası yıkık olduğu için buralardaki fil gözü sayısı bilinmemekle birlikte Amasya Mustafa Bey Hamamı (1437), Amasya Sümbül Hamamı (1466), Amasya Kumacık Hamamı (1495) örneklerinden yola çıkarak kubbenin ortasında kümelenmiş ılıkliklerin bulunması muhtemeldir (Mutlu, 2022, s. 388, 398, 404). Soğukluk mekânında özgün aydınlatma açıklığı tespit edilememiştir. Hamamların genel karakterine uygun olarak soğukluk kubbesinin üzerinde aydınlatma feneri ile batı cephesinde pencere açıklığı olduğu akla yatkındır (Şekil 23, 24, 25).

Hamamın içerisinde yapılan kazı çalışmaları sırasında ılıklik ve sıcaklık zemininin altında cehennemlik kanalları ortaya çıkarılmıştır. Bu kanallar 30 x 30centimete ebatlarında ve 4 santimetre kalınlığında düz tuğlaların üst üste örülmesi ile meydana getirilmiş olan payeler arasında kalmakta olup, boşluklar 45 x 45 ölçülerindedir (Şekil 29). Bu kısımda yer alan mevcut tüneller üzerine horasan harcı ve tuğla tozundan meydana gelen harçla yaklaşık 15 santimetre kalınlıkta taban döşemesi yapılmıştır (Yüce & Doğanbaş, 2001, s. 224). ılıklik ve sıcaklık zemin kaplamaları tuğla ayaklar üzerine oturmaktadır. Kazılar sonucu ılıklik ve sıcaklık zemin döşemeleri bozulduğundan zemine cam döşeme yapılmıştır. Her ne kadar cam döşeme blokları niteliksiz ek olsa da, hamama verilecek işleve göre cehennemlik kanalların sergilenmesi için kullanılabilir.

Hamamın külhan bölümü, batı cephesi ile kuzey cephesinin birleştiği yerde, içeriye doğru girintilidir. Hamamın dış batı beden duvar kenarında yapılan temizlik çalışmasında meydana çıkarılan basit duvar kalıntılarından, hamamın külhan (odunluk) kısmının burada olabileceği anlaşılmaktadır (Yüce & Doğanbaş, 2001). Batı duvarının kuzeye doğru devam ettiği, bu duvar üzerinde dışardan ayrı bir girişinin olması muhtemeldir. Fakat malzeme ve plan olarak özgün durumu belirlenmesi güçtür. Batı cephesinde külhana geçiş sağlanan yolu üzerinde herhangi bir açıklığı olmayan duvar kapatmaktadır. Bu duvarın zemin seviyesi hamamın kotundan yukarıda yer alması sonradan eklendiğini göstermektedir. Fakat işlevi belirsizdir

Kazılarda hamamın güney cephesinde dikdörtgen planlı, üzeri tonoz örtülü ve tuğla malzeme ile yapılmış su deposu açığa çıkarılmıştır. Bu depo hamamla ilişkili olmayıp daha güneyde bulunan saray kalıntıları ile irtibatlı olmalıdır. Ayrıca kazı ve temizlik çalışmaları sırasında hamamda bulunan ısıtma sisteminin saray temel kalıntılarının bulunduğu alana doğru (kızlar sarayı kafeteryasına) uzamış olduğu iddia edilmiştir (Yüce & Doğanbaş, 2001, s. 225). Fakat eldeki bilgiler bu iddiaları doğrulamak için yeterli değildir.

Sonuç ve Öneriler

Kızlar Sarayı'nın bulunduğu bölgede ve Harşena Kalesi'nde kazı çalışmaları, 2009 yılından itibaren her yıl düzenli olarak yürütülmektedir (Naza Dönmez, 2011, 2012, 2013, 2014a, 2014b, 2019, 2020, 2021). Kazı çalışmaları sonucunda Kızlar Sarayı ve ilişkili yapılarla ilgili yeni bilgilere ulaşılmaktadır. Haşena Kalesi, Helenistik Dönem Surları, Kral Kaya Mezarları, Kızlar Sarayı ve Yalıboyu Evlerini de içerisine alan 2015 yılında "Amasya Harşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları" adı ile UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmıştır.

Kızlar Sarayı tarihsel süreç içerisinde Enderun Sarayı, İç Saray, Aşağı Saray, İsfendiyar Sarayı gibi farklı isimleriyle anılmıştır. Günümüzde ise Kızlar Sarayı adıyla bilinmektedir. Antik dönemden günümüze hâkim olmuş, birçok medeniyetin izlerini taşıyan Kızlar Sarayı'ndan günümüze ayakta kalabilen iki hamamdan birisi bu çalışmanın konusu olan "Büyük Hamam"dır. Hamamların da içerisinde bulunduğu alan Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 5.5.1992 gün 2364 sayılı karar ile 1. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. Yapının tarihsel önemi, özel hamam yapısı olması sebebi ile ender özellik göstermesi gibi nedenlerle özgün durumlarına en az müdahale edilmesi gerekmektedir.

Hamama yapılacak müdahalelerde tüm cephelerdeki bitki oluşumları temizlenmelidir. Üzerindeki nitelsiz ek olan çimento kaldırılmalıdır. Yerine özgün tuğla kubbe de kaplama (kurşun) eklenmelidir. Külhan bölümü yeni işleve uygun olarak eklenti yapılabilir ya da mevcut haliyle bırakılabilir. İç mekânda ılıklik ve sıcaklıktaki (muhtes) cam zemin döşemeleri yapının işlevine göre tercih edilmelidir. Soğukluğun batı cephesinde yıkılan duvar sonucu oluşan açıklık özgünde olduğu gibi yığma duvar ile kapatılmalıdır. Büyük Hamam'a giden yoldaki taş basamakların düzenlenmesi hamama ulaşımı kolaylaştıracaktır.

Kızlar Sarayı Büyük Hamam özgünlüğünü büyük oranda günümüze kadar korumuştur. Hamam, nitelsiz eklerinden arındırılarak, özgün malzeme ve plan şeması ile uyumlu yeni eklemelerle yeni işleve kavuşturulmalıdır. Yapıya en az müdahale edilecek ve korumanın sürekliliğini sağlayacak yeni işlev verilmelidir. Hali hazırda Kızlar Sarayı ve Kaya mezarları mevkiindeki yoğun bir ziyaretçi hareketi bulunmaktadır. Bu yüzden mevcut işlevine en uygun olarak hamam müzesine dönüştürülebilir. Ayrıca bu mekan Kızlar Sarayı ve kaya mezarlarını ziyaret edenler için bilgilendirme amaçlı sine vizyon düşünülebilir. Bu sayede Haşena Kalesi, Kızlar Sarayı, Kaya Mezarları, Yalıboyu Evleri özelinde Amasya tarihi ile ilgili ziyaretçilere tanıtımlar yapılabilir.

Kaynakça

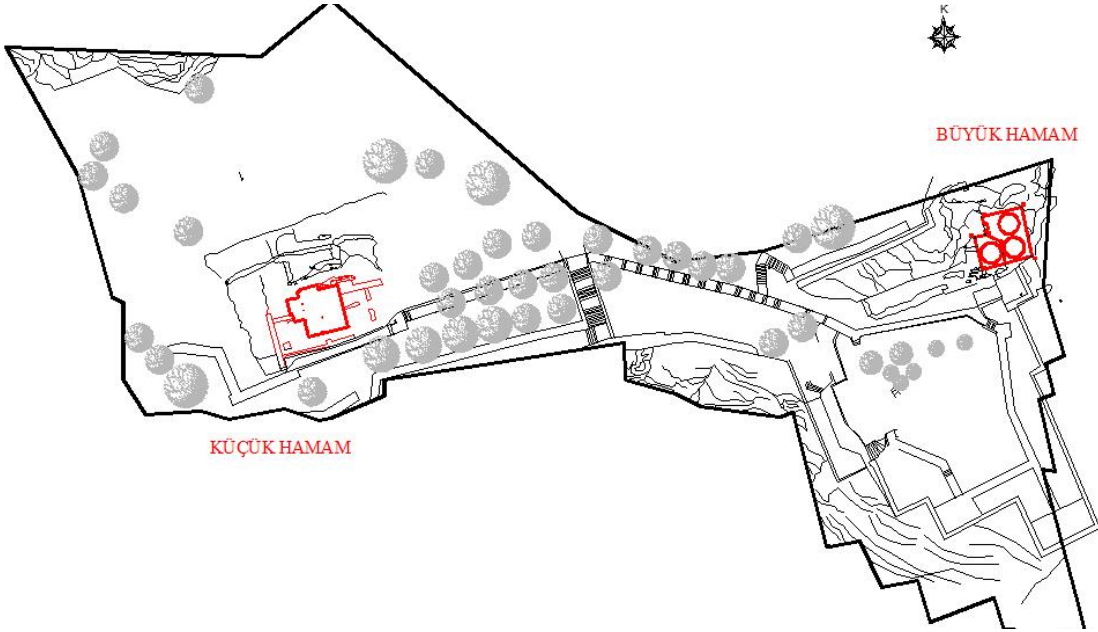
- Asatekin, G. (1978). *The eski hamam in Ankara [Master Thesis]*. Middle East Technical University.
- Çelebi, E. (2005). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi seyahatnamesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit* (Y. Dağlı - S. A. Kahraman, Haz.), 2. Cilt, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ertuğrul, S. (2015), İstanbul hamamları ve mimarisi. Coşkun Yılmaz (Ed.) *Antik Çağ'dan XXI. yüzyula büyük İstanbul tarihi*. (ss. 450-467). Cilt 8. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları,
- Eyice, S. (1950). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi "Hamam"*. Milli Eğitim Basımevi, cilt 5. 402-430.
- Eyice, S. (1960). İznik de büyük hamam ve Osmanlı devri hamamları hakkında bir deneme. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 11 (15).s.9-20. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutarih/issue/9589/119659>
- Gürbüz, A. (1993). *Toprak-vakıf ilişkileri çerçevesinde XVI. yüzyılda Amasya sancağı* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi
- Hüseyin Hüsameddin. (2022a). *Amasya tarihi Cilt 1-4*. (M. Aydın, G. Aydın, Çev.). Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Hüseyin Hüsameddin (2022b). *Amasya tarihi Cilt 6-8*. (M. Aydın, G. Aydın, Çev.). Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Hüseyin Hüsameddin. (2022c). *Amasya tarihi Cilt 9-12*. (M. Aydın, G. Aydın, Çev.). Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.

- Kantarciođlu, A. (1991). *İznik'te İsmail Bey hamamı restorasyon projesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi
- Kula Say, S. (2007). *Erken dönem Osmanlı hamamlarında eğrisel örtüye geçiş sistemleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Menç, H. (2010). *Fotoğraflarla geçmişte Amasya*. Amasya Belediyesi Kültür-Sanat Yayınları
- Mutlu, İ. (2022). *Amasya'da Osmanlı devri anıtları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Kayseri Erciyes Üniversitesi
- Naza Dönmez, E. (2011). *Amasya – Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı kazısı 2010 yılı sonuçları*. 32. kazı sonuçları toplantısı. (ss. 111-120).Cilt 4, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Naza Dönmez, E. (2012). *Amasya – Harşena Kalesi ve Kızlar sarayı kazısı 2010 dönemi çalışmaları*. 33. kazı sonuçları toplantısı. (ss. 267-28). Cilt 3, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Naza Dönmez, E. (2013). *Amasya – Harşena Kalesi ve Kızlar sarayı Kazısı 2011 dönemi çalışmaları*. 34. kazı sonuçları toplantısı. (ss. 427-436). Cilt 3. Çorum: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Naza Dönmez, E. (2014). Amasya'da Türk mimarisinin gelişimi. F. Özdem (Ed.) *Amasya yar ile gezdiğim dağlar*. (ss. 169-227).Yapı Kredi Yayınları.
- Naza Dönmez, E., Algaç, Ş. & Aydın, T. (2019). *Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı kazısı 2017 dönemi çalışmaları*. 40. Kazı Sonuçları toplantısı. (ss. 641-650). Cilt 1. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Naza-Dönmez, E., Algaç, Ş. & Aydın, T. (2020). *Amasya Harşena Kalesi ve Kızlar sarayı kazısı 2018 dönemi çalışmaları*. 41. kazı sonuçları toplantısı. (ss. 33-49). Cilt 3. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Naza Dönmez, E. (2021). *Amasya Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Türk Dönemi seramikleri*, Ege Yayınları. İstanbul.
- Önge, Y. (1995). *Anadolu'da XII.-XIII. yüzyıl Türk hamamları*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları. Ankara
- Sestini, D. (1797). *Voyage de Constantinople a Bassora*. Paris: Chez Dupuis
- Topçu, S. M. (2018). *Amasya'da Türk Devri hamamları*. Kimlik Yayınları
- Toruk, F. (2005), Amasya kentinin fiziksel oluşum sürecinde saray olgusu. *Vakıflar Dergisi*, 29. 429-449. Erişim adresi : <http://www.vgm.gov.tr/vgmdergi/dergiindex.aspx?Id=1>
- Tuzcu, A. (2013). *İlk çağlardan- Cumhuriyete seyahatnamelerde Amasya*. Amasya Belediyesi Kültür Yayınları
- Urak, G. (1994). *Amasya'nın Türk Devri şehir dokusu ve yapılarının analiz ve değerlendirmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi
- Urak, G. (1995). *Amasya'da iki Saray hamamı*. 9. milletlerarası Türk sanatları kongresi [Sözlü sunum]. 3. Cilt, s. 385-396.
- Uysal, A. O. (2019). *Türk Mimarisinde halvetsiz hamam tipi*. (C. Ünal ve C. Gürbıyık, Haz.) Uluslararası XIX. Orta Çağ ve Türk Dönemi kazıları ve sanat tarihi araştırmaları sempozyumu bildirileri. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Yınanç, M. H. (1961), *Amasya maddesi, İslam ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi. 393-396
- Yüce, A. & Doğanbaş, M. (2000, 24-26 Nisan). *Amasya Merkez Kızlar Sarayı 1999 yılı kazı ve çevre temizlik çalışmaları*. 11. müze çalışmaları ve kurtarma kazıları sempozyumu. ss. 223-234

Ekler
Şekiller ve Çizimler

Şekil 1. Amasya Kızlar Sarayı

Not. Çizim Mimar Yeşim BİLGEN tarafından yapılmıştır. Kullanım izni alınmıştır

Şekil 2. Amasya Kızlar Sarayı vaziyet planı

Şekil 3. Güney cephe

Şekil 4. Batı cephe hamam yolu

Şekil 5. Doğu ve kuzey cephe

Şekil 6. Güney ve doğu cephe

Şekil 7. Batı cephe detay

Şekil 8. Batı cephe detay

Şekil 9. Batı cephe külhan

Şekil 10. Batı cephe külhan detay

Şekil 11. Soğukluk(Soyunmalık) güney ve doğu duvar

Şekil 12. Soğukluk kuzey duvar

Şekil 13. Soğukluk zemin döşeme

Şekil 14. Soğukluk kubbe

Şekil 15. Ilıklık doğu duvarı

Şekil 16. Ilıklık soğukluk geçiş kapısı

Şekil 17. Ilıklık kubbe

Şekil 18. Sıcaklık güney duvarı

Şekil 19. Sıcaklık kuzey duvarı

Şekil 20. Sıcaklık kubbe

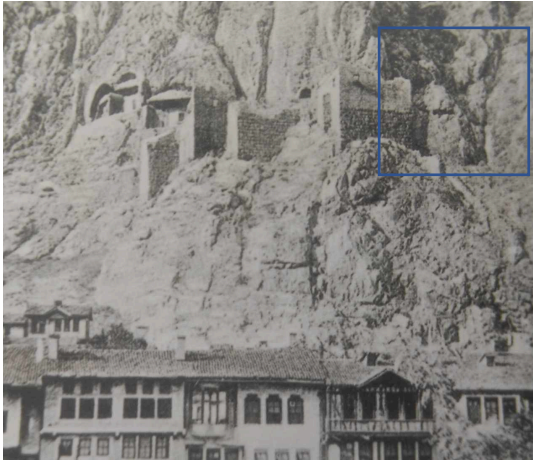
Şekil 21. Sıcaklık su kanalı

Şekil 22. Sıcak su deposu

Şekil 23. Kızlar Sarayı ve Büyük Hamam gravür Dr. Barthe 1858 (Tuzcu, 2013, s. 441)

Şekil 24. Kızlar Sarayı- Büyük Hamam 1907 (Menç, 2010)

Şekil 25. Kızlar Sarayı- Büyük Hamam 1930 (Menç, 2010)

Şekil 26. Onarım öncesi batı cephe

Şekil 27. Onarım öncesi üst örtü

Not. Samsun Koruma Kurulu Arşivi, Kullanım izni alınmıştır.

Şekil 28. Soğukluk kubbeye geçişler

Şekil 29. Ilıklık tabanı

Not. Samsun Koruma Kurulu Arşivi, Kullanım izni alınmıştır.

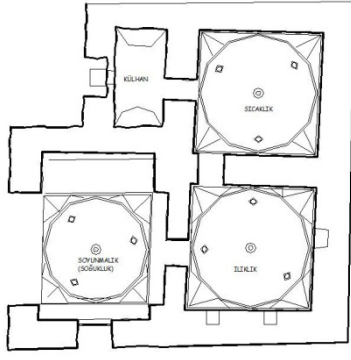

Not. Samsun Koruma Kurulu Arşivi, Kullanım izni alınmıştır.

Şekil 30. Güney cephe

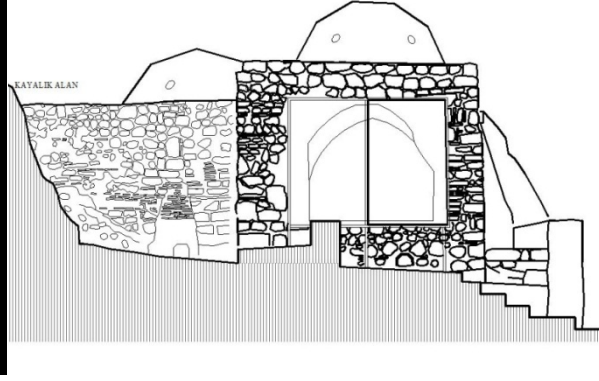

Şekil 31. Ilıklık özgün ışıklık
(Urak, 1994)

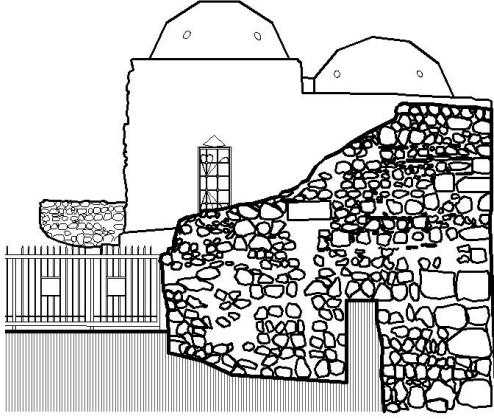

Not. Çizim Mimar Yeşim BİLGİN tarafından yapılmıştır. Kullanım izni alınmıştır

Şekil 32. Büyük Hamam planı

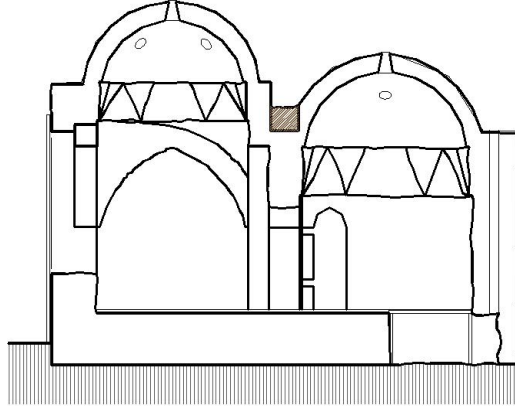

Şekil 33. Büyük Hamam batı cephe

Not. Çizim Mimar Yeşim BİLGİN tarafından yapılmıştır. Kullanım izni alınmıştır

Şekil 34. Büyük Hamam güney cephe

Şekil 35. Büyük Hamam kesit

EXTENDED SUMMARY

Kızlar Palace "Great Bath" is located in the Kızlar Palace area in Hatuniye District of Amasya Central District. The palace is located on the southern outskirts of the castle, between Hasena Castle and Yeşilirmak. The bath is located on the city wall, at the point where the city walls meet the steep rocks in the east. Amasya Kızlar Palace has been the administrative center and also the residence of kings, sultans and princes since ancient times. It has an important place in the history and architecture of Amasya. Throughout history, it has been known by different names such as Enderun Palace, İç Palace, Aşağı Palace, İsfendiyar Palace. Two bath structures (Little Bath and Great Bath) survived from the palace, which is now known as the Kızlar Palace. Since Harşena Castle was no longer located along the border and was not in expeditionary service, soldiers were sent to Sinop Castle with an order dated 1657. In 1832, the cannon and other war equipment in Hasena Castle were completely removed. After these developments, the castle lost its former importance and remained neglected.

The Great Bath has survived to the present day with its original structural elements well preserved. As there is no inscription about the bath, its construction date and owner are unknown. Since the existing traces of some water channels on the outskirts of Amasya Castle (Harşena Castle) end near the bath, the possibility that the foundations of the bath extends back to the Hellenistic Age has been considered. "Great Bath" of the Kızlar Palace consists of cold room (dressing room), warm room, hot room, furnace and water tank sections. The woodshed, toilet and razor sections could not be identified. The main walls of the bath were built using roughcut stone, rubble stone and brick. When passing through openings such as domes, arches, windows and doors, bricks are predominantly seen. The plan of the bath does not comply with the general Ottoman and Seljuk bath scheme. Baths built next to or adjacent to structures such as palaces, castles, caravanserais, lodges and mansions are classified as private baths. The Great Bath of the Kızlar Palace can be considered in the "Cold Room, Warm Room and Private Room Type" classification. In this design, each cell of the smallsized bath (dressing room, warm room, temperature) was made to the same size and their tops were covered with a dome.

Since the bath shows a private bath plan, it is difficult to date it based on the plan features. The interior walls are plastered. Therefore, material details could not be examined. Based on the material and workmanship characteristics of the facades, it can be said that the bath has undergone a lot of repairs. There are layers of plaster and grout made in three different periods. Based on the presence of the gap section of the bath and the application of the Bursa Arch niche, we date the building to the 14th-15th centuries. It dates back to centuries.

The materials and techniques used in the construction of Seljuk and Ottoman baths are largely similar. Rough-cut or rubble stone was used in the body walls. The use of brick is common when crossing openings such as domes, vaults and arches. There are also examples of smooth cut stone used in the interior and domes of Seljuk baths. In the Ottoman baths, the baths were built with a masonry system using rubble stone in the 14th century, and were built with cut stone and brick in the 15th and 16th centuries.

The Great Bath of the Kızlar Palace has largely preserved its originality until today. The bath should be cleared of its unqualified additions and given a new function with new additions compatible with the original materials and plan scheme. The structure should be given a new function that will require minimal intervention and ensure continuity of protection. Due to reasons such as the location and historical importance of the building and its private bath status, it should be preserved with minimal intervention to its original condition. It was included in the UNESCO World Heritage Tentative List in 2015 under the name "Amasya Harşena Mountain and Pontus King Rock Tombs", which also includes Hasena Castle, Hellenistic Period Walls, King's Rock Tombs, Kızlar Palace and Yalıboyu Houses. The bath, which is currently idle, can be converted into a bath museum in the most appropriate way for its current function, due to the intense visitor movement in the Kızlar Palace and Rock Tombs area. Thus, a new function will be provided and continuity in its protection will be ensured.